

ממשלת יפן רצתה לשמור על החקלאים וגרמה למחסור לאומי ולזינוק מחירי האורז

החום שפגע ביבולים, לצד מדיניות ארוכה של מגבלות יבוא, הובילו למחסור חריף באורז ביפן • מומחים מציינים כי דווקא ההגנה על חקלאות האורז המקומית, חלק מהותי מהתרבות, אחראית למצוקה • והאם יש לקח לישראל, ששיבחה לאחרונה את תוכנית ביטחון המזון היפנית

28.09.2024 עידן ארץ

Shutterstock / צילום: ניאיגטה / במחוז ניאיגטה

-א +א

יפן סובלת לאחרונה ממחסור חריף באורז, כולל עליית מחיר של 23% בהשוואה לאוגוסט אשתקד שהגיעו לשיא של 11 שנה במאי האחרון, בזמן שבשאר מדינות אסיה אין שום בעיה. המחסור נוצר כתוצאה משילוב של קיץ חם במיוחד עם מדיניות ממשלתית של הגבלת יבוא, יחד עם מכסות ייצור המתעדפות את רווחי החקלאים על חשבון הכמות המיוצרת. כעת, רשתות שיווק ביפן מציגות מדפי אורז ריקים, ואלו שיש להן סחורה - מגבילות את הלקוחות לרכישת שק אחד.

משרד החקלאות היפני מיהר לצלם את הקציר החדש כדי להרגיע את האוכלוסייה, תוך שעולה ביקורת על המדיניות הממשלתית הוותיקה.

מה אפשר ללמוד מכך על ביטחון המזון בישראל? "יפן הכינה תוכנית ביטחון מזון ל-50 שנה", אמר שר החקלאות אבי דיכטר כדי להצדיק את השינוי שעובר משרדו שנקרא עתה "משרד החקלאות וביטחון המזון". הוא שיבח את המדיניות ביפן, אך בפועל - אותה מדיניות היא זו שככל הנראה יצרה מחסור קשה שעתה מתבטא במדפים ריקים ובפגיעה בביטחון התזונתי של היפנים, שזהו המוצר הבסיסי ביותר שהם צורכים.

דניאל קולבר, הצייר הכלכלי של ישראל ביפן, אומר כי האורז שנמכר עד כה היה מהשנה שעברה, ובקרב יניע האורז של השנה הנוכחית. "היו שיטפונות וטייפון רציני, וחששות מרעידת אדמה שהביאו לקנייה נוספת של אורז. גם הקיץ החם השפיע במיוחד על זמני האורז במחוז ניאיגטה: התפוקה של זן האורז הנפוץ שם ירדה ב-95%".

פרופ' רותם קובנר, מומחה ליפן מהחוג ללימודי אסיה באוניברסיטת חיפה שנמצא כעת ביפן, מוסיף כי "התקשורת היפנית מצביעה על שלוש סיבות עיקריות למחסור כרגע: החום הגדול שפגע ביבולים, אגירה של אזרחים בעקבות חשש לרעידת אדמה שהופרך, והתיירות הנרחבת שהגיעה ליפן השנה".

התפוקה בירידה עקבית

על פי אותם דיווחים בתקשורת היפנית, אומר קובנר, "הממשלה מכחישה שקיים בכלל מחסור, כי במחסני החירום קיימים 200 אלף טונות אורז. לדברי הממשלה היפנית, הבעיה בכלל קשורה לכשלים של רשתות השיווק ובעיות מקומיות באזור טוקיו".

למרות האירועים הללו שלחצו על אספקת האורז כאן ועכשיו, נראה שיש סיבה אחרת למחסור. על פי פרופ' קובנר, תפוקת האורז ביפן ירדה מ־14.6 מיליון טונות ב־1985 ל־10.3 מיליון טונות היום, בזמן שהאוכלוסייה היום גדולה יותר. "זה קשור גם לענייני ביקוש, כי התזונה של היפנים מתגוננת, אבל גם למדיניות ממשלתית", הוא אומר.

המדיניות ביפן, הדומה למכסות הביצים או החלב בישראל, היא ליצור "מכסות ייצור שמטרתן למקסם את המחיר לאיכרים, ולא את התפוקה", מסביר קובנר. "זה מה שקובעת הממשלה, בלחץ לובי האיכרים שרובם עוסקים באורז. יש אפילו איכרים שמקבלים כסף כדי לא לייצר, רק כדי שהמחיר יישאר גבוה. יותר מזה, הממשלה עושה מאמץ גדול לבלום יבוא מבחוץ. אפשר לייבא אורז זול יותר ב־80%, אבל היא מונעת את זה. יפן הרי מייצאת ומייבאת רכבים, ואין שום מכסים. אבל אורז - עד כאן".

לדבריו, "לא ברור אם המחסור הוא רגעי, אבל בתמונה הגדולה יפן נמצאת על הקצה מתוך מדיניות ממשלתית של שמירה על מחירים גבוהים. יש ביקורת שאומרת 'יכולנו אפילו לייצא אורז, או לגדל יותר ולחזק את הביטחון התזונתי'".

גם קולבר מעיד ש"יש ביקורת על משרד החקלאות היפני, שדואג למחירים גבוהים ומתמרץ מגדלים לגדל גידולים אחרים במקום. זה מגביל את ההיצע ובסוף יש

פחות אורז, מה שמעלה את המחירים. אני לא יודע אם זה נכון או לא, אבל זו ביקורת שנשמעת". עוד הוא מספר ש"היפנים אוהבים לאכול אורז יפני שלהם. אפשר למצוא אורז אחר כמו אורז תאילנדי או הודי, אבל פחות אוהבים אותו. יש מבשלת סאקה בשם אסאהי שפועלים בארה"ב על בסיס אורז יפני שמגודל בקליפורניה".

האורז שהפיל ממשלה

בעיות נוספות הן הזדקנות מקצוע החקלאות, כאשר לדברי קובנר "90% מהאיכרים הם מעל גיל 60. זו קבוצה הולכת ונעלמת". גם המשקים החקלאיים עצמם הם זעירים ולא יעילים: "יש 2.3 מיליון משקים חקלאיים, רובם קטנטנים של 10 דונם. מתוכם 85% מגדלים אורז. זו עוד עלייה ביחס לעבר, ב־1985 רוב המשקים היו של 4.5 דונם. השאלה הגדולה היום היא כיצד הממשלה תעודד איגום של משקים לשדות גדולים יותר, שיעובדו על ידי קואופרטיבים וחוות גדולות יותר. ב־10-20 השנים הבאות החקלאות ביפן צריך לעבור שינוי דרמטי, והשאלה היא עד כמה היא תהיה זריזה וחכמה לעודד את השינוי הזה".

האורז הוא חלק מהותי בתרבות היפנית, והם מתייחסים אליו ברצינות. זו הסיבה להגנה על החקלאות, אבל זו גם הסיבה לחשש הגדול כשיש בו מחסורים בשל המדיניות הזאת. "ב־1918 הממשלה נפלה בגלל מהומות אורז" מספר הצייר הכלכלי קולבר, ומוסיף ש"תחת מדיניות אחרת יפן הייתה יכולה גם לייצא אורז. הוא אולי לא היה יכול להתחרות במחיר הנמוך של אורז אחר, אבל כמוצר פרימיום? בוודאי". פרופ' קובנר מוסיף ש"כל המגור החקלאי ביפן תורם לתוצר היפני 1% עד 1.2%. יש תחושה שלכאורה זה לא דרמטי ולא חשוב, אבל אפילו כשיש מחסור קטן, בעיקר בטוקיו, זה גורם בהלה. לכן יש לזה חשיבות פסיכולוגית - ושלא לדבר במקרה של אסון".

במקרה של יפן, נראה שמרוב רצון להגן על חקלאות האורז במדינה - מצאו את עצמם היפנים עם פחות ביטחון תזונתי ולא עם יותר, למרות ההבטחות שציטט שר החקלאות שלנו על "תוכנית ביטחון מזון ל־50 שנה".